

ГЕНДЕРНІ НЕВІДПОВІДНОСТІ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*Г.В. Герасименко,
кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України*

Дослідження гендерних аспектів постаріння населення останнім часом привертає значну увагу науковців розвинутих країн. Практично у всіх регіонах світу більшість осіб похилого віку становлять жінки, які в міру старіння стикаються з іншими, ніж чоловіки, проблемами у всіх сферах життя, включаючи трудову діяльність та пенсійне забезпечення. Актуальність цих досліджень зумовлюється поширенням фемінізації бідності у старших вікових групах і призводить до розвитку дискусій про необхідність реформування пенсійних систем з метою досягнення їх гендерної нейтральності.

Усі дослідження пенсійного реформування на основі гендерного підходу умовно можуть бути розподілені на два напрями. В рамках першого з них обґрунтовується необхідність реформування пенсійних систем з урахуванням внеску жінок до економічного розвитку у вигляді неоплачуваної домашньої праці [1]. У рамках другого – аналізуються гендерні невідповідності пенсійних систем і пошук шляхів їх вдосконалення з огляду на різні гендерні ролі чоловіків і жінок [2, 3]. При цьому досліджуються особливості пенсійних систем в окремих країнах, які закріплюють нерівні можливості чоловіків і жінок щодо пенсійного забезпечення, а саме: 1) спеціальні правила, що перешкоджають доступу деяких категорій жінок до системи пенсійного забезпечення (наприклад, зайнятих неповний робочий час або тимчасово зайнятих); 2) положення, що обмежують доступ до пенсійного забезпечення для тих, хто вже став учасником пенсійної системи (встановлення мінімального періоду сплати пенсійних внесків або безперервного стажу); 3) особливості порядку розрахунку пенсій (використання всього трудового життя або його окремого відрізка).

В Україні дослідження гендерних невідповідностей серед осіб похилого віку має особливу актуальність, оскільки нині країна переживає демографічну кризу в поєднанні з прискореним постарінням населення. Хоча питання формування соціально-демографічної політики в контексті постаріння населення і реформування пенсійної системи перебувають в центрі уваги вітчизняних науковців, гендерні аспекти цих проблем залишаються недостатньо дослідженими і потребують більш глибокого аналізу.

Статеві-вікова структура населення України характеризується значним переважанням жінок у старших вікових групах. Це зумовлено надвисокою смертністю чоловіків працездатного віку та низькими показниками можливості їх дожиття до пенсійного віку,

внаслідок чого середня тривалість життя жінок значно перевищує середню тривалість життя чоловіків (74,1 проти 62,6 років у 2003 р.). Крім того, у найстарших вікових групах ще відчутний вплив демографічних втрат у воєнні роки [4].

За даними Звіту про чисельність пенсіонерів і суми призначених місячних пенсій на 1 січня 2005 р. (Форма №6–ПФ), на обліку в органах Пенсійного фонду перебувало 13,49 млн. осіб, з них 8,99 млн. (66,6%) становили жінки, 4,50 млн. (33,4%) – чоловіки. Тобто в Україні на одного пенсіонера-чоловіка припадає майже 2 жінки-пенсіонерки.

Статевий дисбаланс населення поглиблюється з віком: якщо у віковій групі 55–59 років на кожну тисячу жінок припадає 771 чоловік, то у віці 60–65 років – 694 чоловіки, у віці 65–69 років – 658, а у віці 70 років і старше – лише 440 чоловіків. Причому у сільській місцевості такі відмінності більш істотні, ніж у містах (табл. 1).

Таблиця 1

Співвідношення чисельності жінок і чоловіків за віковими групами на початок 1991 і 2004 р. (чоловіків на 1000 жінок)

Вікові групи, років	1991			2004		
	Всі поселення	Міські поселення	Сільська місцевість	Всі поселення	Міські поселення	Сільська місцевість
15–19	1031	992	1135	1045	1022	1105
20–24	1011	971	1116	1038	1041	1027
25–29	989	955	1084	1005	986	1051
30–34	974	936	1089	982	949	1060
35–39	954	922	1054	951	896	1082
40–44	925	910	972	916	863	1057
45–49	877	891	851	878	827	1015
50–54	852	858	841	834	798	934
55–59	831	851	800	771	760	799
60–64	714	750	664	694	698	688
65–69	505	514	493	658	660	655
70+	378	401	353	440	461	414

Джерело: дані Держкомстату України

Оскільки середня очікувана тривалість життя жінок є довшою, ніж у чоловіків, більш ймовірно вони доживатимуть до похилого віку і залишатимуться самотніми. Розрахунки фахівців Інституту демографії та соціальних досліджень НАНУ показують, що середня тривалість життя після досягнення пенсійного віку становить 23,1 року у жінок і лише 14,2 року у чоловіків. Унаслідок цього у старших вікових групах самотніх жінок значно більше, ніж самотніх чоловіків. За даними Всеукраїнського перепису населення у 2001 р., в Україні налічувалось 322,9 тис. самотніх чоловіків і 1635,1 тис. самотніх жінок віком 65 років та старше, 229,5 тис. самотніх чоловіків і 1279,9 самотніх жінок у віці 70 років і старше. Таким чином, чисельність самотніх жінок у віці старше 65 років перевищувала чисельність відповідної категорії чоловіків у 5,1 раза, а у віковій групі старше 70 років – в 5,6 раза.

Проблема самотності серед літніх жінок ускладнюється низькою матеріальною забезпеченістю, відсутністю належного соціального захисту, низьким рівнем здоров'я жінок похилого віку, що зумовлює необхідність догляду за хворими та немічними. Самотні жінки-пенсіонерки зазнають значно вишого ризику бідності, ніж самотні чоловіки.

Законом України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” передбачається диференціація розмірів пенсій залежно від тривалості страхового стажу та роз-

міру заробітної плати (доходу). Проте законодавчі норми встановлюють різний пенсійний вік для чоловіків і жінок (відповідно 60 і 55 років), обмежуючи тим самим тривалість трудового (а отже, і страхового) стажу жінок. Хоча, виходячи з історичних передумов, впровадження різного пенсійного віку для жінок та чоловіків було доцільним¹, на сьогодні ці відмінності не обґрунтовані з огляду на значне перевищення середньої очікуваної тривалості життя жінок порівняно з чоловіками. Чоловіки виявляються в більш несприятливому становищі, оскільки змушені працювати на 5 років довше, ніж жінки, хоча в середньому живуть майже на 12 років менше. Крім того, з огляду на збереження значної залишкової працездатності жінок у ранньому пенсійному віці, диференціація пенсійного віку призводить до нераціонального використання значної частини кваліфікованої робочої сили та підвищеного навантаження на систему пенсійного забезпечення внаслідок постаріння населення. Так, якщо за 1989–2004 рр. навантаження особами пенсійного віку в розрахунку на 1000 населення працездатного віку зросло з 379 до 397 осіб, то, за прогнозними оцінками науковців ІДСД НАНУ, до 2015 р. цей показник зросте до 429 пенсіонерів на 1000 населення. Відповідно, посиляться демографічне і економічне навантаження на пенсійну систему.

Водночас експерти ООН вважають дискримінаційним встановлення різного пенсійного віку в умовах ринкової економіки, коли рівень життя і професійна кар'єра залежать, передусім, від працевлаштування і тривалості трудової активності [5]. У 55 років жінка є продуктивним суб'єктом на ринку праці, і значна частина жінок в цьому віці прагне працювати і далі. Проте в більшості випадків саме жінки в першу чергу бувають відправлені на пенсію одразу ж після досягнення пенсійного віку. Понад те, для деяких категорій працівників є обмеження щодо працевлаштування у пенсійному віці. Зокрема, для жінок – державних службовців практично немає можливостей подальшої трудової реалізації після досягнення пенсійного віку, вони вимушені виходити на пенсію і закінчувати свою професійну кар'єру [6].

Значні відмінності існують також у розмірі страхових внесків, які сплачують жінки і чоловіки протягом свого трудового життя. Середня заробітна плата жінок в Україні традиційно перебуває на рівні 70% середньої заробітної плати чоловіків; причому протягом останніх років гендерний дисбаланс в оплаті праці посилюється. За даними 2003 р., середня заробітна плата жінок за всіма галузями економіки становила лише 68,6% середньої заробітної плати чоловіків (відповідно 378,84 проти 552,04 грн. на місяць)². Отже, сумарні внески, які сплачують до Пенсійного фонду жінки, будуть значно менші.

Чинне пенсійне законодавство в Україні характеризується такими гендерними відмінностями:

---

¹ В Україні законодавче встановлення пенсійного віку (55 років для жінок і 60 років для чоловіків) відбулось за часів СРСР наприкінці 1920-х років, коли середня очікувана тривалість життя становила 47 років (для жінок – 49, для чоловіків – 45 років). Отже, пенсійний вік перевищував середню тривалість життя на 6 років для жінок і на 15 років для чоловіків.

² Гендерні відмінності в рівні заробітної плати зумовлені рядом чинників. По-перше, концентрацією жінок в галузях з традиційно нижчими рівнями оплати праці – охороні здоров'я, освіті, культурі, соціальному забезпеченні. По-друге, жінки здебільшого обіймають посади нижчого рівня, що потребують меншої відповідальності, кваліфікації або досвіду, а отже, і менше оплачуються. Серед інших чинників: законодавче обмеження можливості зайнятості жінок в окремих професіях (з важкими або шкідливими умовами праці) з істотними компенсаційними виплатами та пільгами; поширення неповної зайнятості серед жінок; гендерні відмінності в рівні та характері освіти, кваліфікації та досвіду; можливість репродуктивної перерви у жінок, внаслідок чого вони часто стикаються з труднощами при наймі на роботу.

1. *Умови для отримання права на пенсію.* Пенсії за віком призначаються при досягненні чоловіками 60 років, жінками – 55 років та за наявності страхового стажу не менше п'яти років. Вочевидь, умови отримання права на пенсійне забезпечення є сприятливими для жінок. Вони сплачують внески на 5 років менше, виходять на пенсію на 5 років раніше, а тривалість їх життя після досягнення пенсійного віку є довшою.

2. *Достроковий вихід на пенсію.* Є ряд пільгових пенсій, що призначаються в більш ранньому віці. Так, два мільйони сучасних пенсіонерів вийшли на пенсію в середньому на 5–20 років раніше загальноствановленого пенсійного віку, причому коло осіб, які мають на це право за родом професії, за останні десять років значно розширилось [7]. Оскільки чоловіки переважають серед зайнятих на шкідливих виробництвах та виробництвах з важкими умовами праці, вони частіше мають можливість використати переваги дострокового виходу на пенсію. Середній вік виходу на пенсію за вислугу років становить у чоловіків 51,5 року, жінок – 48 років.

3. *Розмір пенсії за віком* із солідарної системи визначається за формулою, що враховує тривалість страхового стажу, заробіток, з якого сплачені страхові внески до Пенсійного фонду, індивідуальний коефіцієнт заробітку та середню заробітну плату в Україні за рік, що передувє року звернення за призначенням пенсії. Оскільки жінки в середньому мають менші заробіток і тривалість страхового стажу, середній розмір їх пенсії буде меншим, ніж середній розмір пенсії чоловіків за інших рівних умов³.

Після запровадження другого, накопичувального, рівня пенсійної системи можна очікувати ще більшого зростання гендерних відмінностей в розмірі пенсій⁴. Оскільки жінки загалом мають нижчі доходи, ніж чоловіки, середній розмір страхових внесків, які вони сплачуватимуть до НФ, буде меншим. З іншого боку, середня очікувана тривалість життя після досягнення пенсійного віку у жінок є значно довшою, ніж у чоловіків. Тому при розрахунках майбутніх пенсій суми, накопичені на пенсійних рахунках жінок, будуть ділитись на більшу кількість років, і середньомісячні виплати будуть меншими.

4. *Мінімальний розмір пенсії за віком.* Відповідно до Закону, передбачається гарантований рівень пенсії за віком для осіб за наявності необхідного страхового стажу (у чоловіків 25, у жінок – 20 років) на рівні прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність. Оскільки жінки в середньому мають менший середній розмір нарахованої пенсії, мінімальна пенсія матиме важливіше значення для жінок.

5. *Можливість отримувати одночасно пенсію та заробітну плату* є більш сприятливою для жінок, оскільки вони мають право виходити на пенсію на 5 років раніше, ніж чоловіки, і, за умови збереження робочого місця, вочевидь будуть використовувати цю перевагу.

---

³ Проте, зміни пенсійного законодавства, внесені Законом № 2291-IV від 23.12.2004 р. до частини 1 ст. 28 Закону “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” (відтепер мінімальний розмір пенсії за віком за наявності необхідного страхового стажу встановлено на рівні прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність), сприятимуть пом’якшенню гендерної диференціації пенсійних виплат. Це пояснюється тим, що сьогодні пенсії, розмір яких вищий за рівень прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб, отримуює незначна частка населення, як жінок, так і чоловіків.

⁴ Розміри довічних пенсій з Накопичувального фонду (НФ) будуть розраховуватись виходячи з суми накопичених застрахованою особою коштів (з урахуванням інвестиційного доходу, отриманого від їх інвестування; майбутнього інвестиційного доходу, забезпечуваного відповідною страховою організацією, яка здійснюватиме виплату такої пенсії; видатків, пов’язаних з управлінням процесом інвестування зазначених сум) та з урахуванням величини очікуваної тривалості життя на момент виходу на пенсію.

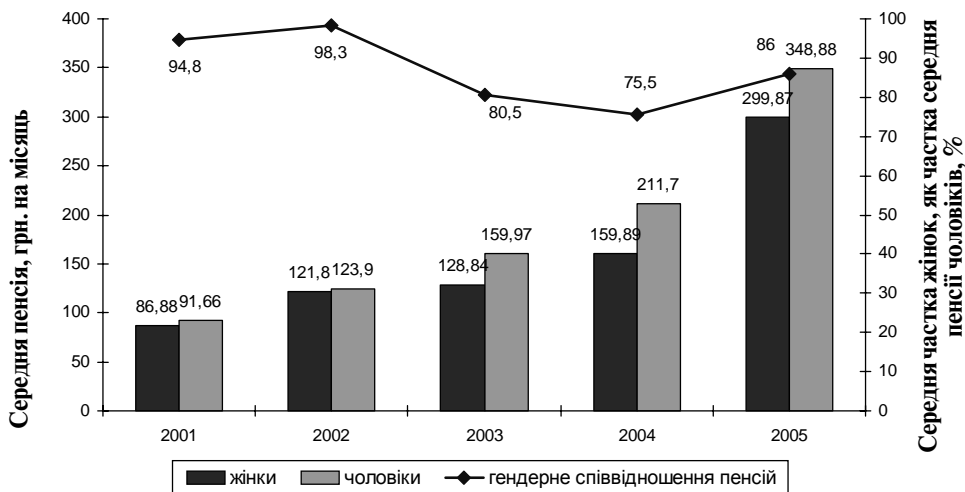
6. Підвищення розміру пенсії за віком, у разі відстрочки часу їх призначення після досягнення пенсійного віку, на коефіцієнти, що визначені відповідно до чинного законодавства, за кожний повний рік страхового стажу після досягнення пенсійного віку. Ці положення є сприятливими і для жінок, і для чоловіків, проте, зважаючи на особливості менталітету населення та преференційне вивільнення жінок пенсійного та передпенсійного віку, ймовірно припустити, що чоловіки користуватимуться цими перевагами більшою мірою, а отже, в цілому отримуватимуть більші пенсії.

Таким чином, проблеми, які виникають у чоловіків і жінок щодо пенсійного забезпечення, відрізняються:

- чоловікам властиво мати стабільніший трудовий стаж і періоди працевлаштування, а також отримувати вищий, ніж жінки, заробіток. Однак чоловіки мають менше шансів дожити до часу виходу на пенсію, а також їм властива коротша тривалість життя після досягнення пенсійного віку. Чоловіки більше представлені у категоріях шкідливих і небезпечних професій, які можуть призвести до втрати працездатності або смертельного випадку, а також у них більша ймовірність мати проблеми зі здоров'ям;
- з іншого боку, жінки роблять перерву у трудовій діяльності для того, щоб створити сім'ю. Рівень трудової активності жінок часто нижче, ніж у чоловіків, а у деяких випадках жінки взагалі не працюють і цілком залежать від заробітку та пенсії своїх чоловіків. Унаслідок різних чинників жінки отримують нижчу, ніж чоловіки, заробітну плату.

Як зазначалось, гендерні відмінності в пенсійному законодавстві в поєднанні з нижчою заробітною платою жінок призводять до відмінностей в розмірі їх пенсій. Згідно зі звітом Пенсійного фонду України про чисельність пенсіонерів і суми призначених місячних пенсій станом на 1 січня 2005 р. (Форма №6-ПФ), середній розмір пенсії з урахуванням всіх надбавок, доплат та індексацій становив 316,23 грн. на місяць. Жінки в середньому отримували пенсійні виплати у розмірі 299,87 грн. на місяць, чоловіки – 348,88 грн. на місяць. Таким чином, середня пенсія жінок становила 86% середньої пенсії чоловіків (рис. 1). Порівняно з попередніми роками, на початок 2005 р. відбулося значне скорочення гендерного дисбалансу в розмірі пенсій, що пояснюється зрівнялівкою внаслідок численних перерахувань і підвищень пенсій протягом 2004 року. Найбільший вплив на скорочення гендерних відмінностей мало підвищення мінімального розміру пенсій за віком до прожиткового мінімуму для непрацездатної особи.

Гендерні відмінності у рівні пенсій призводять до того, що жінки переважають серед малозабезпеченого населення пенсійного віку. За результатами обстеження населення з питань економічної активності Держкомстату в 2004 р., особисті доходи 79,7% пенсіонерів за віком були нижче прожиткового мінімуму для непрацездатних (284,69 грн. на місяць). Більш того, питома вага жінок-пенсіонерок, чиї доходи були нижче рівня прожиткового мінімуму, значно перевищує відповідну частку чоловіків: 86,3 проти 67,9%. Проте після внесення змін до Закону України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” від 23 грудня 2004 р., що затверджують мінімальний розмір пенсії за віком за наявності необхідного страхового стажу в 20 років у жінок і 25 років у чоловіків на рівні прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб, актуальність проблеми бідності пенсіонерів зменшується.

Рис. 1. Динаміка співвідношення рівня пенсійних виплат жінкам і чоловікам, 2001–2005 рр. (розраховано за даними Форми №6-ПФ)

Дослідження еквівалентних доходів та витрат домогосподарств, що складаються виключно з пенсіонерів, виявляє менші гендерні відмінності залежно від показника статі голови домогосподарства. Але ці дані є недостатньо репрезентативними, оскільки у вітчизняній методиці дослідження рівня життя та бідності⁵ основним об'єктом аналізу є домогосподарство, а не особа. Тому розрахунок показників доходів окремо для чоловіків та жінок не забезпечує достовірного відображення особливостей економічного становища населення. Теоретично, аналіз рівнів бідності сімей залежно від статі голови домогосподарства може стати інструментом дослідження гендерних аспектів рівня добробуту населення, однак на практиці є ряд технічних обмежень цього методу, оскільки визначення голови домогосподарства під час обстеження часто має випадковий характер. Найбільш точні та достовірні дані щодо показників бідності в гендерному розрізі можливо отримати лише для домогосподарств, що складаються з однієї особи.

За розрахунками фахівців Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, в 2004 р. рівень бідності самотніх пенсіонерів-чоловіків (13,8%) був значно нижчим, ніж рівень бідності жінок-пенсіонерок, що проживають самі (19,8%). Аналогічні тенденції простежуються і щодо показників злиденності⁶. В умовах злиденності проживали 4,5% самотніх чоловіків пенсійного віку і 7,7% самотніх пенсіонерок. Отже, серед пенсіонерів рівень злиденності жінок перевищував рівень злиденності чоловіків більше ніж в 1,5 раза (табл. 2).

Найяскравіше виявлялась різниця в домогосподарствах, голова яких був старше 60 років. Жінки, які досягли пенсійного віку, не можуть працювати за станом здоров'я і живуть окремо, виявились найбільш вразливою з погляду матеріального добробуту групою населення і становили 70% бідного населення України віком старше 60 років і 90% бідних однаків старше 60 років.

⁵ За результатами вибіркового обстежень населення, які проводить Держкомстат України на кварталній основі.

⁶ Межа бідності за даними 2004 р. становила 271 грн. на місяць, межа злиденності – 217 грн. на місяць.

Таблиця 2

Гендерні показники бідності серед осіб пенсійного віку

Типи домогосподарств	Рівень бідності, %	Рівень злиденності, %	Частка даної групи у населенні України, %
Самотні чоловіки пенсійного віку	13,8	4,5	1,4
Самотні жінки пенсійного віку	19,8	7,7	4,8
Д/г пенсіонерів, де голова д/г чоловік	16,4	5,4	8,7
Д/г пенсіонерів, де голова д/г жінка	19,5	7,8	7,5
Україна	27,3	14,2	100

Джерело: розраховано за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств Держкомстату за результатами 2004 р.

Прогнозні розрахунки показують, що за умови збереження наявного гендерного розриву заробітної плати, слід очікувати зростання гендерної диференціації пенсій (середні пенсійні виплати жінкам будуть зменшуватись по відношенню до середніх пенсійних виплат чоловікам – рис. 2). Це пояснюється значним зростанням заробітної плати, що прогнозується на найближчі роки, а отже, і відповідних пенсійних виплат. Із зростанням середніх пенсій збільшуватиметься і їх диференціація, в тому числі гендерна, оскільки їх залежність від прожиткового мінімуму буде не такою значною (зростає частка пенсій, рівень яких перевищує розмір прожиткового мінімуму).

Оскільки пенсії наявних пенсіонерів у подальшому можуть змінюватися тільки в бік підвищення (зменшувати соціальні гарантії забороняє Конституція) і переважно за рахунок індексації, гендерні співвідношення в них залишатимуться фактично на нинішньому рівні.

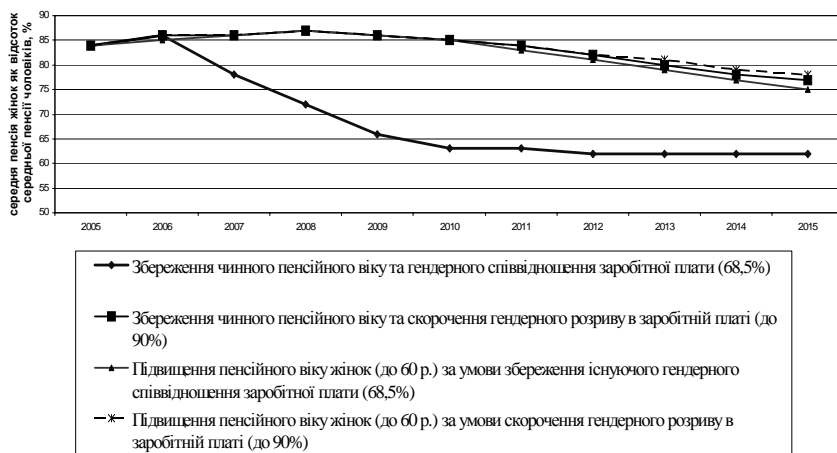
Найповнішою мірою відчують всі негативні наслідки гендерної нерівності новопризначені пенсіонери через значне зростання середньої заробітної плати, яке призводить до посилення диференціації в оплаті праці жінок та чоловіків. Пенсія за віком, призначена жінкам у 2015 р., становитиме лише 63% відповідного показника чоловіків. Коефіцієнт заміщення для них, залежно від варіанта, становитиме 26–28%, а для чоловіків – 42–44%.

Визначені гендерні невідповідності і проблеми зумовлюють необхідність впровадження гендерних підходів до формування та реалізації соціально-демографічної політики в Україні. Оскільки національні програмні документи проголошують скорочення гендерного розриву в заробітній платі важливим завданням державного розвитку в Україні⁷, можливо припустити, що внаслідок реалізації цілеспрямованої гендерної політики заробітна плата жінок наблизатиметься до заробітної плати чоловіків. У якості найбільш оптимістичного варіанта нами зроблено припущення, що середня заробітна плата жінок досягне 90% середньої заробітної плати чоловіків до 2015 р.⁸ В цьому разі відбудеться скорочення гендерного розриву в розмірі пенсійних виплат, проте воно буде досить незначним – лише на 3 в.п.

⁷ Цілі Розвитку Тисячоліття, затверджені в Україні, проголошують одним із завдань скорочення гендерного розриву в заробітній платі до 15% до 2010 р.

⁸ Зважаючи на досвід розвинутих країн світу, видається малоімовірним досягти повного гендерного паритету в рівні оплати праці, оскільки навіть у країнах Північної Європи, яким вдалося досягти значних успіхів на шляху гендерної демократії, середня заробітна плата жінок становить не більше 90% середньої заробітної плати чоловіків.

Іншим важливим чинником, що визначає розмір пенсійних виплат, є тривалість страхового стажу. Встановлення рівного пенсійного віку для жінок і чоловіків шляхом підвищення межі пенсійного віку жінок (а отже, і тривалості їх страхового стажу) на 5 років також призведе до скорочення гендерних відмінностей у рівні пенсій⁹.

Рис. 2. Прогнозні розрахунки гендерного співвідношення пенсійних виплат залежно від реалізації різних варіантів державної політики

Висновки

Основні завдання пенсійної системи полягають у попередженні бідності серед осіб похилого віку тоді, коли вони вже більше не можуть працювати, та забезпеченні для них можливості зберегти рівень життя, який вони мали до виходу на пенсію. Проте, за умови функціонування в Україні накопичувальної пенсійної системи, слід очікувати зростання гендерної нерівності в розмірах призначених пенсій, оскільки їх розмір визначатиметься страховими внесками та тривалістю їх сплати. Так як регуляторна політика пенсійного забезпечення (внески, індексація тощо) буде однаковою для чоловіків та жінок, закономірно існуватиме гендерна нерівність у розмірах майбутніх пенсій. Жінки, які вносили на свої пенсійні рахунки гроші протягом менш тривалого періоду часу порівняно з чоловіками, але за тих самих регулюючих механізмів, отримають меншу суму пенсії. Це загрожує подальшою “фемінізацією” бідності в Україні, коли одними з найбільш вразливих і незахищених груп населення стають самотні жінки похилого віку, які втратили працездатність.

Фактори, що зумовлюють диференційований вплив пенсійної системи на жінок і чоловіків та призводять до нижчого розміру пенсій, які отримують жінки, включають:

1. Відмінності в розмірі страхових внесків, які сплачують жінки і чоловіки протягом трудового життя, що визначаються:
  - нижчими середніми рівнями заробітної плати (доходів) жінок;
  - мінімальними розмірами страхових внесків, що сплачуються за жінок, які перебувають у відпустці з догляду за дитиною до досягнення нею 3-х років.

⁹ В розрахунках пенсійний вік жінок підвищувався на 0,5 р. кожного року протягом прогнозованого періоду.

2. Відмінності у середній тривалості страхового стажу жінок і чоловіків, що зумовлені:
  - нижчим пенсійним віком жінок;
  - можливістю перерви у страховому стажі внаслідок декретної відпустки.
3. Відмінності у середній очікуваній тривалості життя жінок і чоловіків, оскільки за умови функціонування накопичувальної пенсійної системи більші пенсійні накопичення чоловіків ділитимуться на меншу кількість років життя після виходу на пенсію, а менші за розміром накопичення жінок – на більшу кількість років.

Закономірно, що максимальний ефект щодо зменшення гендерної диференціації пенсійних виплат може бути досягнутий за одночасного скорочення відмінностей у заробітній платі та підвищення пенсійного віку жінок. Звичайно, певний гендерний розрив у рівні пенсійних виплат існуватиме за будь-яких умов, оскільки внаслідок цілого комплексу чинників чоловікам властиво мати в середньому більші зарплати, а жінки, як правило, роблять перерву в трудовій діяльності, пов'язану з народженням та вихованням дітей, впродовж якої за них сплачуються мінімальні пенсійні внески. Проте, завдяки реалізації цілого комплексу заходів у сфері регулювання оплати праці, і насамперед встановлення рівного пенсійного віку для жінок і чоловіків, гендерні відмінності в рівні пенсійного забезпечення можливо скоротити.

Джерела

1. *Cassels J.* Pension Credits for Unpaid Work: A Discussion Paper. University of Victoria. Faculty of Law.
2. *Doring D., Hauser R., Rolf G., Tibitanzl F.* Old-Age Security for Women in the Twelve EC Countries. // *Journal of European Social Policy.* – 1994. – Vol. 4(1): 1–18.
3. *Luckhas L., Ward S.* Equal Pension Rights for Men and Women: A Realistic Perspective. // *Journal of European Social Policy.* – 1997. – Vol. 7(3): 237–253.
4. *Населення України – 2002.* Щорічна аналітична доповідь. – К.: Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, Держкомстат України, 2003. – 376 с.
5. *More and Better Jobs for Women.* Geneva, 1996.
6. *Куліков Ю.* Окремі соціальні аспекти впровадження пенсійної реформи / Україна: аспекти праці. – 2004. – №8. – С. 29–31.
7. *Макарова О.В.* Державні соціальні програми: теоретичні аспекти, методика розробки та оцінки: Монографія. – К.: Ліра, 2004. – 328 с.

Аннотация. Стаття посвящена аналізу гендерних несоответствий в пенсионной системе Украины. Проанализированы особенности отечественного пенсионного законодательства, которые определяют его разное влияние на женщин и мужчин, исследованы гендерные различия в размере пенсий и вызывающие их факторы. Проведены прогнозные оценки последствий разных вариантов гендерной политики для пенсионного обеспечения. Предложены пути реформирования пенсионной системы с целью обеспечения ее гендерной нейтральности.

Summary. The publication is devoted to analysis of gender disparities in pension system of Ukraine. Peculiarities of the national pension legislation, contributing to its different impact on women and men, have been analyzed; gender gap in pensions and its determinants have been investigated. Projected estimations of results of different variants of gender policy for pension provision have been done. The ways of reforming of pensions system to provide its gender neutrality have been proposed.

Стаття надійшла до редакції журналу 07.03.2006 р.